ب) امکانیت رؤیت در غروب سه‌شنبه در روایت ابن راشد در نرم‌افزارهای رؤیت پذیری

خب سال دویست و سی و دو بوده است. ببینید در کتاب «اسالة حول رویة الهلال» که این روایت ابن راشد را خیلی پر رنگ مطرح کرده‌اند، فرموده‌اند امام تصریح می‌کنند که روز، روز پنج شنبه بود، اول ماه هم همان بود، در کنار این می‌فرمایند: «مع ان المقتضی الحسابات اللفلکیه الدقیقة ان هلال رمضان کان قابلا للرویة بکل وضوح فی لیلة الاربعاء الموافق (20 نیسان عام 847 للمیلاد) فی معظم القارة الافریقیة و الامریکیتین»[1][av1] ؛ در آن زمان، در سال دویست و سی و دو، در روز چهارشنبه، اگر اشتراک افق را شرط ندانیم در بخش مهمی از افریقا، هلال بوضوح دیده می شده. در آن شکل که می دیدیم در منطقه الف سهمی بوده. مغز و وسط سهمی را بخش «الف» می‌گفتیم. در دومین لایه آن که بخش «باء» بود اگر شرائط فراهم باشد با چشم عادی دیده می‌شود. بخش «جیم» هم لایه‌ای بود که ابتدا باید با تلسکوپ پیدا کنیم و بعد با چشم ببینیم. بخش «دال» هم بخشی بود که فقط با تلسکوپ دیده می‌شد. این معیار ایالوپ بود، نه معیار محمد عوده. معیار عوده، سه لایه بیشتر نیست. الف همان جایی است که بوضوح هلال را می‌بینند. لایه دوم «قد یری بالعین المجردة»؛ اگر شرائط خوب باشد با عین غیر مسلح می‌توان دید. لایه سوم هم فقط با عین مسلح دیده می‌شود. این در معیار عوده بود نرم افزارهایش هم موجود است.

ایشان فرموده‌اند به موازین دقیق و با محاسبات امروز معلوم شده که در بخش معظم افریقا، در همان روزی که امام می‌فرمایند ما پنج شنبه گرفتیم و چهارشنبه اول ماه نبود، همان غروب سه‌شنبه، شب چهارشنبه در معظم آفریقا دیده می شده است. خب اگر اشتراک افق شرط نبود، امام نمی‌فرمودند «صمت بصیامنا» و ما هم پنج شنبه را روزه گرفتیم. معلوم می‌شود که اشتراک افق شرط است. تعیین هم می‌کنند و می‌گویند بیستم نیسان هشتصد و چهل و هفت میلادی بوده است.

شاگرد: معلوم می‌شود که اشتراک افق شرط هست.

استاد: بله، اگر اتحاد آفاق بود –یعنی اشتراک افق شرط نبود- [امام نمی‌فرمودند «صمت بصیامنا»]. قبلاً عرض کردم گاهی اتحاد آفاق را به کار می‌برند برای اشتراک افق. اتحاد و اشتراک

نزدیک هم است، مسامحه و سهو اللسان می‌شود.

محاسبه مرحوم شعرانی و تأیید امکانیت رویت با وجود شرائط در غروب سه شنبه

(12:23)

مرحوم آقای شعرانی در تعلیقه وافی، ذیل همین حدیث که رسیدند، می‌فرمایند من به زیج مراجعه کردم و در زیج دیده‌ام روی حساب محاسبات هَیَوی امر متوسط، در بغداد همان چهارشنبه اول ماه می شده ولی پنج شنبه حسب رؤیت بوده است. یعنی روی محاسبات و زیجات، چهارشنبه اول ماه بوده ولی روی حساب دیدن و قابلیت رؤیت در افق پنج شنبه می شده است. لذا روایت خوب است. این را می‌گویند که طبق محاسبات هیوی امر متوسط، چهارشنبه اول ماه بوده است.

شاگرد: منظور ایشان از متوسط چیست؟

استاد: من مباحث هیئت را آنطوری که در محاسبه و اینها باشد نخوانده‌ام و اصطلاحاتش را بلد نیستم. ام فقط تشریح الافلاک را خوانده‌ام. آن هم تا فصل دوم. بعد هم دیگر خودمان مباحثه کرده‌ایم تا اندازه‌ای که می‌توانستیم مطالعه کنیم. اما این جور اصطلاحات نیاز به درس دارد. چندبار دیگر هم عرض کردم؛ عبارات خیلی مهم است! چطور درس می‌خواندند! استاد، حاج آقای حسن زاده می‌فرمودند: من دو سال تمام.... این دو سالی که ایشان می‌فرمودند را خودشان توضیح داده‌اند. گفتند در کل سال ام پنج شنبه و جمعه نداشتیم. ام شاءالله آقای شعرانی چه [استادی بودند]! فقط در سال، دو روز تعطیل داشتیم؛ عاشورا و بیست و هشتم صفر. این تصریح خود استاد بود. دو روز تعطیل بودیم و بقیه را درس می‌خواندیم. با این توضیح می‌گفتند من دو سال ِتمام، مجسطی را نزد آقای شعرانی خواندم. وقتی تمام شد، استاد فرمودند آستین بالا بزنید و یک محاسبه‌ای بکنید. یعنی خسوف و کسوف یا اول ماه را محاسبه کنید؛ به زیج مراجعه کنید و محاسبه کنید. تعبیر استاد این بود: قلم به دست شدیم و شروع کردیم، آقا جان! نشد! یعنی وقتی می‌خواستیم به عمل بیاوریم دیدیم با اینکه دو سال خوانده‌ایم اما نشد! فرمودند: استاد فرمودند باید یک دفعه دیگر بخوانیم! خیلی عجیب است! دو سال دیگر دوباره از اول تا آخر را خواندیم. فرمودند این دفعه شد. این دفعه بعد از دو بار مجسطی خواندن، دیگر برای محاسبه قوی شده بودند. بعد فرمودند چند سال تقویم می‌نوشتم و چاپ می‌شد. تا اینکه یک اختلافی شد با یکی از منجمین در کسوف یا خسوف و اینها، اصطکاکی پیش آمد و بعداً هم حرف من درست درآمد، لوازمی پیدا کرد. فرمودند لذا من دیگر تعطیل کردم. ترک کردم و از آن سال دیگر تقویم چاپ نکردند.

منظور من این بود که اینها اصطلاحاتی است که من بلد نیستم. مثل آقای شعرانی که فرمودند، از کسانی که درسش را خوانده اند خوب است بپرسید. مثلاً استادی هست که حوصله ندارد بنویسد، ضبط کنید. در دو-سه دقیقه همین را توضیح می‌دهد. الآن خیلی آسان است ضبط کنید تا همه استفاده کنند.

---

[1] اسالة حول رویة الهلال ص ۱۷

[av1]??? ???

بازبینی #2
ایجاد شده 8 ژانویه 2026 15:45:05 توسط ... .
به روزرسانی شده 8 ژانویه 2026 15:58:03 توسط ... .